

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה ב - ג.

שמיטת כספים דשמיטה משמיטת קרקע החוזרות לבעלים ביובל
דדמיא לשמיטת כספים שחוזר לבעלים.

ומביא הדרך אמונה שם שלכן כתב כאן הכסף משנה בדעת
הרמב"ם דשמיטת קרקעות דחרישה וזריעה בשביעית הוא מן
התורה. והקשו על הכסף משנה דבמו"ק ב' ע"ב מבואר להדיא דאף
לרבי גם שמיטת קרקעות דחרישה וזריעה הוא מדרבנן, וכן מביא
המהר"י קורקוס שמצא כתבי יד של הרמב"ם דהשמיטת קרקע
דחרישה וזריעה בזמן הזה הוא דרבנן. ומה שכתב כאן הרמב"ם
דוקא שמיטת כספים ולא הזכיר גם שמיטת קרקעות, משום דקרא
איירי בשמיטת כספים אבל הוא הדין שמיטת קרקע שאי אפשר
לחלק ביניהן. ועיין עוד בביאור ההלכה מה שהאריך בזה.

בהערות למרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל על גיטין עמוד קמא',
מביא מה שפסק כאן הרמב"ם ששמיטת כספים בזמן הזה מדרבנן
כדעת רבי והקשה שלעיל בפרק ד' הלכה כה' פסק הרמב"ם
דשביעית נוהגת מן התורה גם לאחר שחרב הבית דהיינו בזמן הזה.
והביא את דברי הכסף משנה דמפרש בדעת הרמב"ם את הדרש
בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים, דשמיטת קרקע
היינו יובל דומיא דשמיטת כספים שפירושו שמפקיע הזכות של
הבעלים בכסף, כך שמיטת פירושו שמפקיע הזכות שיש לקונה
בשדה, וזהו דאמרינן שאין אתה משמט קרקע בזמן הזה, אבל
שמיטת מעבודת הארץ נוהג מן התורה אף בזמן הזה.

והביא מה שפירשו התוס' דשמיטת קרקע היינו בחזרת יובל. וכן
סבירא להו שמדרשא זו נתמעט כמו כן שמוטר לעבוד בשדה
בשביעית, וציין למהרש"א דכמו שנתמעט שאין שמיטת כספים כך
התמעט כל דיני שביעית גם לגבי עבודת הארץ. אל פי הרמב"ם
עפ"י פירושו של הכסף משנה הדרשא ממעט רק כספים.

והקשה על הכסף משנה, מהסוגיא במו"ק ב' ש' שלומדים להתיר
עבודת הארץ בזמן הזה להשקות בית השלחין בשביעית מדרשה זו
אליבא דרבי. וכתב לבאר, ושכעין זה כתב הפרי חדש במים חיים,
דהנה רש"י מביא תורת כהנים דשביעית נוהג מן התורה אף בזמן
הזה שאין היובל נוהג, ולכן פסק הרמב"ם דשביעית נוהג מן התורה
גם בזמן הזה, ועוד דהלכה כרבי מחבירו ולא מחביריו וכיון דרבנן
פליגי עליה הלכה כמותם.

ורק לגבי שמיטת כספים ההכרח לפסוק כרבי, משום דמתקנת
פרוזבול מוכח דשמיטת כספים דרבנן דאל"ה פרכינן מי איכא מידי
דמדאורייתא משמטא שביעית וכו' וס"ל לתוס' כהרמב"ם דהאך
קושיא לא מהני מה דהפקר בי"ד הפקר ודלא כרש"י. שהרי
הרמב"ם כתב בפרק ט' הלכה טז' שאין הפרוזבול מועיל אלא בזמן
הזה שחיוב שמיטת כספים מדרבנן ומוכח דס"ל דלמסקנא בעינן
נמי לשינוי דאביי.

ומה שמשקין בית השלחין בשביעית זהו כשינויא דרבא שם שלא
אסרה תורה אלא ד' מלאכות, ושאר מלאכות רק דרבנן, וע"כ אם

לעילוי נשמת מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל
גלב"ע שושן פורים ט"ו אדר ב' תשפ"ב

תוכן הענינים¹

- 1..... שמיטת כספים וקרקעות בזמן הזה.
- 2..... שמיטת כספים בזמן הזה בכל מקום, ובמנהג המקומות שאין נוהגים.
- 3..... בטעם שלא גזרו שינהג שמיטת קרקעות בחוץ לארץ כשיטת כספים.

שמיטת כספים וקרקעות בזמן הזה.²

כתב הרמב"ם בהלכה ב' "אין שמיטת כספים נוהגת אלא בזמן
שהיובל נוהג שיש שם שמיטת קרקע שהרי ישוב הקרקע לבעליו
בלא כסף ודבר זה קבלה הוא אמרו חכמים בזמן שאתה משמט
קרקע אתה משמט כספים בכל מקום בין בארץ בין בחוצה לארץ
ובזמן שאין שם שמיטת קרקע אין אתה משמט כספים בשביעית
אפילו בארץ".

בגמ' בגיטין לו' ע"א איתא "דתניא רבי אומר וזה דבר השמיטה
שמוט בשתי שמיטות הכתוב מדבר אחת שמיטת קרקע ואחת
שמיטת כספים בזמן שאתה משמט קרקע אתה משמט כספים
בזמן שאי אתה משמט קרקע אי אתה משמט כספים".

רש"י מפרש "בזמן שאי אתה משמט קרקע כגון עכשיו שבטלה
קדושת הארץ אי אתה משמט כספים ואע"פ שהשמיטת כספים
חובת הגוף ואינה תלויה בארץ ילפינן בהיקיאה דלא נהגא".

התוס' שם בד"ה בזמן שאתה וכו' חולקים על רש"י וכתבו וז"ל
ונראה לר"ת דהשמיטת קרקע דהכא ודהתם לא איירי בחרישה
וזריעה אלא בשדות החוזרות לבעלים ביובל והשמיטת קרקע קרי
ליובל ולשביעית השמט כספים וכו'".

בפשטות נראה שהרמב"ם אזיל כשיטת ר"ת, דקאי על חזרת שדות
שביובל ולא כרש"י דקאי על שמיטת קרקעות כפשוטו, וכן כתב
בחוט שני עמוד תלא.

בדרך אמונה בביאור ההלכה פ"ט הלכה ב' בד"ה אין שמיטת
וכו' מביא את הסוגיא בגיטין וכתב שיש ג' פירושים. **רש"י** מפרש
דשניהן מיירי בשמיטה של שביעית ופשיטא ליה דשמיטת קרקעות
בשביעית אינה נוהגת בזמן הזה. **ותוס'** מפרשים דשמיטת קרקעות
קרי ליובל שהשדות חוזרות לבעליהן ושמיטת כספים קרי לשמיטה
לפי שהיובל אין בו שמיטת כספים ומקיש שמיטה ליובל דבזמן הזה
שאינו יובל נוהג אין שמיטה נוהג בין בשמיטת קרקע בן בשמיטת
כספים. **ומביא שהרמב"ם** כאן גם מפרש כרבינו תם אלא דמפרש
דלא מיירי כאן בשמיטת קרקע אלא בשמיטת כספים וילפינן

² יש כמה הלכות ברמב"ם בדיני פרוזבול שנלמד לבד בס"ד ולא
בחבורה בכלל.

¹ יש אפשרות לקבל אי"ה את הגיליון במייל 036164702A@gmail.com

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
רחל לאה בת יהודית חנה
ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
רמב"ם פרק ט' הלכה ב - ג.

נוהגת מן התורה לא תיקנו חכמים שמיטת כספים מדרבנן, וע"ש
בהערה שהנפק"מ אם זה משמט מן התורה או מדרבנן, האם מועיל
ליזה פרוזבול.

שמיטת כספים בזמן הזה בכל מקום, ובמנהג המקומות שאין נוהגים.

כתב הרמב"ם בהלכה ג' "ומדברי סופרים שתהא שמיטת כספים
נוהגת בזמן הזה בכל מקום ואע"פ שאין היובל נוהג כדי שלא
תשתכח תורת שמיטת הכספים מישראל".³
השו"ע בחו"מ סימן ס"ז ס"א כתב, "אין שמיטת כספים נוהגת מן
התורה אלא בזמן שהיובל נוהג ומדברי סופרים שתהא שמיטת
כספים נוהגת בזמן הזה בכל מקום".

וכתב הרמ"א "כן הוא הסכמת הפוסקים אבל יש אומרים דאין
שמיטה נוהגת בזמן הזה ונראה שעליהם סמכו במדינות אלו שאין
נוהגין דין שמיטה כלל בזמן הזה והמנהג היו נהגין עדיין בזמן
הרא"ש כמו שכתב בתשובה שהיה צווח בכרוכיא לבטל המנהג
ולא אשגחו ביה וכבר כתבו ג"כ האחרונים ז"ל טעם למנהג שאין
נוהגין שמיטה כמבואר בדברי מהרי"ק שורש צ"ב' ומהר"ר
איסרלן וכו' ובמהרי"ל ואין לדקדק אחריהם וכו'".⁴

הקצות החושן שם ס"ק א' הביא את תשובת הרא"ש כלל ע"ז סימן
ב' שכתב טעם שהניחו על מנהג כיון שפשט המנהג שלא להשמיט
והכל יודעין זה הוה ליה כאילו התנה המלוה על מנת שלא תשמט
שביעית. והקשה ע"ז הקצות החושן "קשיא לי בשנה השביעית גופה
דאינו משמט אבל מיד כשהגיע תחילת השמיטה אין בי"ד נזקקין
לגבות שום חוב, וגם המלוה בצמו אין לו ליגוש מהתחלת שבע
אע"ג דאינו משמט אלא בסופה וכמו שכתב הרא"ש פרק השולח
סימן כ' וע"ש ובזה לא שייך תנאי, דזה אינו תנאי שבממון אלא
מילתא דאיסורא ועיין בטור סימן כו' דאם אין זכות חשיב קנין
דברים, והכא נמי כיון דאינו משמט אלא מילתא דאיסורא אית
ביה וצ"ע".

במנחת שלמה על שביעית עמוד רס' הביא את תשובת הרא"ש
דבהנך מקומות בחוץ לארץ שאין נוהגין שמיטת כספים כיון שכבר
פשט מנהגם שלא להשמיט והכל יודעים זה הו"ל כאילו התנה
המלוה ע"מ שלא תשמיטני בשביעית, והעיר, דא"כ אף לדין
שנוהגים שמיטת כספים, כל מי ששכח לכתוב פרוזבול ג"כ נאמר
דהו"ל כאילו התנה, שהרי המנהג כאן תמיד שאינו משמט. ואולי
כיון שאם נוהגת שמיטת כספים הרי אם מתנה עובר בלאו דהשמר
לך א"כ מהיכי תיתי נימא דנעשה כהתנה.

ובהערה שם הביאו שבמקום אחר כתב במנחת שלמה דמפשטות
דברי הראשונים בגיטין ודא משמע שאף אם המלוה אינו רוצה
להלוות אלא על תנאי שלא תשמט בשביעית ג"כ אינו עובר בלאו,
אך בשם הבכור שור במכות כתב שם דהא גופא שהמלוה אומר

כי רבי ס"ל דשביעית אינה מן התורה בזמן הזה אפילו בעבודת
הקרקע וגם רבא מודה בכך אליבא דרבי כדמוכח מלשונו שאומר
במו"ק אפילו תימא רבנן, הרי דברבי מודה הוא לאביי שאין איסור
עבודת קרקע מן התורה. ואנן לא ס"ל כוותיה אלא בשמיטת
כספים ולא בשמיטת קרקע דהלכה כחבירו וכהתרת כהנים.
ודורשים הדרשא דבשתי השמיטות מדבר הכתוב רק לענין כספים
ולא לשמיטת קרקע.

אלא שבאמת צ"ב רבנן דפליגי על רבי ולית להו האי דרשא כלל,
אטו חולקים הם על תקנת פרוזבול שהתקין הלל הזקן, ולכן ביאר
דבספרי מיעטו שאין שביעית משמטת מוסר שטרותיו לבי"ד
ובפשוטו היינו מדאורייתא אינו משמט. והקשה הרמב"ן דא"כ מה
הוצרך הלל לתקן פרוזבול הרי אפשר ע"י מסירת שטרות ותירץ
שאינו העם רוצים למסור שטרותיהם לאחרים. ועפי"ז ביאר דרבנן
דס"ל ששמיטת כספים מהתורה מפרשם תקנת הלל למסור
שטרותיו לבי"ד שמועיל מן התורה. ומה שהוצרכו לתקנתו היינו
שהנהיג שכך יהיו רגילים לעשות וע"ש עוד.

בדרך אמונה ס"ק ח' כתב, אין שמיטת כספים נוהגת מן התורה
והוא הדין שמיטת קרקע, ובציון ההלכה ס"ק יח' כתב כן בשם
החזו"א, ודלא כהכסף משנה כאן ובפרק י' הלכה ט', אלא כדבריו
בפרק ד' הלכה כט', ועיין פאת השולחן שהכסף משנה חזר בו
בתשובת אבקת רוכל וכן הסכימו רוב האחרונים בדעת הרמב"ם
וכן מצא במהר"י קורקוס בכתב יד.

עוד כתב בדרך אמונה ס"ק י', שדעת הרמב"ם דמה שאמרו בזמן
שאתה משמט קרקע הכוונה יובל שאז משמיט הקרקע וחוזר
לבעליו בלא כסף וזה דומיא דשמיטת כספים שהחוב חוזר, והרבה
ראשונים מפרשים בזמן שאתה משמט קרקע היינו השמטת קרקע
בשביעית, דקדושה ראשונה לא קדשה לעתיד לבוא ובטל שמיטת
קרקע ואמרינן דגם שמיטת כספים בטל אף שהיא חובת הגוף, ויש
ראשונים שפסקו דשביעית ושמיטת כספים בזמן הזה הוא מן
התורה אבל הרב ראשונים דעתם כהרמב"ם דבזמן הזה רק מדרבנן
ואפשר לסמוך על דעה זו.

הגאון ר' צבי כהן זצ"ל בספרו שמיטת כספים ופרוזבול פרק
א' אות יב' כתב, אף בזמן הזה שאין היובל נוהג בגלל שאין רוב
ישראל בארצם, נוהגת מצות שמיטת כספים. יש הסובר שנוהגת מן
התורה אך דעת רוב הראשונים שאינה נוהגת אלא מדרבנן, שלא
תשתכח תורת שמיטת כספים מישראל. ויש הסוברים שבזמן הזה
אינה נוהגת כלל, ואף אם נהגו בה אינה חיוב גמור אף לא מדרבנן
אלא ישראל קיבלוה על עצמם, וע"ש באריכות בהערות ובמקורות.
עוד כתב באות יג', לוח בעוד שלא היו רוב ישראל בארץ, ולפיכך
לא היה אז חיוב שמיטת כספים אלא מדרבנן, ואח"כ נתקבצו רוב
יושביה אליה ונתחדשה חיובה מן התורה, יש להסתפק אם שביעית
תשמט מן התורה או כיון שההלוואה היתה קודם לכן לא תשמט
אלא מדרבנן, או אולי אף מדרבנן לא תשמט, לפי שבזמן ששביעית

⁴ עיין בחוט שני עמוד תלא' מה שכתב בדברי הרמ"א.

³ יש בזה אריכות דברים גדולה מאד שם ולא עיינתי בכל.

כולל שישי שבת "שיח יצחק"
 בראשות הגאון ר' ישעיהו לוינשטיין שליט"א
 נתייסד לזכות לרפואתה השלימה של האשה
 רחל לאה בת יהודית חנה
 ע"פ עצת וברכתו של הגאון הגדול
 הגר"ח קניבסקי זצוק"ל

גיליונות עזרת השמיטה

שע"י קונטרס עזרת אליעזר
 רמב"ם פרק ט' הלכה ב - ג.

ללווה שאם לא יסכים לתנאי ימנע מלהלוות הוא בליעל ועובר על מה שכתוב בתורה.

עוד הביא המנחת שלמה את קושית הקצות החושן והעיר על דבריו, אמאי הקשה הקצות החושן רק על שנה השביעית הרי גם על אחר שביעית קשה כיון שהרא"ש מחלק בין איסור לא יגוש להשמטת החוב, אמאי מועיל התנאי לענין איסור לא יגוש דהוי מילתא דאיסורא.

ועל עצם קושית הקצות החושן עיין במנחת שלמה על שביעית במילואים סימן ח' מה שכתב בזה.

בדרך אמונה ס"ק יז' מביא שיש אחרונים שכתבו שבזמנינו אין שמיטת כספים בחוץ לארץ כלל ועפ"י נהגו רבים להקל בזה, אבל הרבה אחרונים פקפקו ע"ז וכתבו דירא שמים יחמיר בזה אפילו בחוץ לארץ.

עוד מביא שדעת הרז"ה דבזמן הזה אין שביעית נוהגת כלל אפילו בארץ ישראל אבל היא דעת יחידאה וכל הפוסקים חולקים ע"ז ואין מקום להקל בזה כלל.

בטעם שלא גזרו שינהג שמיטת קרקעות בחוץ לארץ כשיטת כספים.

בדרך אמונה ס"ק טו' מביא בשם פאת השלחן שכתב שאע"ג דעל שמיטת קרקעות לא גזרו בזמן הזה בחוץ לארץ, היינו משום דגם בזמן הבית לא נהג בחוץ לארץ אבל שמיטת כספים דבזמן הבית נהג בחוץ לארץ מן התורה כדילפינן בקידושין לח' ב' מקרא, תקנו גם בזמן הזה בחוץ לארץ.

הסמ"ע בחו"מ סימן סז' ס"ק ב' כתב שחרישה וזריעה לא אסרו בשביעית וביובל כדי שלא תשתכח שלא היו רוב הציבור יכולין לעמוד בו לאסור בעבודת קרקע ב' שנים שביעית ויובל, כ"כ התוס' בפ' השולח דף לו, דדוקא בזמן שהיה שמיטה ויובל נוהג מן התורה היה מקוים בהן הברכה לגדל בשנה שישית לשלש שנים.

עוד כתב הסמ"ע, ולענ"ד היה נראה טעם אחר והוא דכיון דקדושתו תלויה בארץ ולא שייכא בחוץ לארץ וכיון דלא שייכים לעשות בהו דבר בחוץ לארץ גם בארץ ישראל לא תיקונוהו משא"כ שמיטת כספים שהיא חובת הגוף.

בחידושי חתם סופר על השו"ע העיר על דברי הסמ"ע שהתוס' לא כתבו את דבריהם אלא על יובל אבל שמיטת קרקע דחרישה בשביעית פשיטא שנוהג בזמן הזה בארץ ישראל ובמדינות הקרובות.

בדרך אמונה ס"ק יח' כתב, ליובל לא תקינו זכר בארץ ישראל שהוא גזירה שאין רוב הציבור יכול לעמוד בה לפרוש מעבודת קרקע ב' שנים רצופות, ובציון ההלכה ס"ק לה' ציין לתוס' בגיטין לו: הרי שכל דברי התוס' זה רק לגבי יובל ולא לגבי שביעית בשאר שנים.